

KİTLESEL ŞİDDET OLAYLARI SONRASI ADLİ TIP UYGULAMALARI

Adli tıp şiddetin kanıtlarını belirlemek ve bir daha benzer bir şiddetin yaşanmaması ve toplumsal adaletin gerçekleşmesi için yargıya buna ait kanıtları sunmakla yükümlüdür. İnsan eliyle gerçekleşen felaketlerin yanı sıra doğal felaketlerde de olay yerinde gerçekleştirilen çalışmaların amacı “yaşanan gerçeğin ne olduğunu, failerin/sorumluların kimler olduğunu saptayarak adaletin tesis edilmesi ve ihlalin/felaketin bir daha tekrarlanmaması için” yapılması gerekenleri belirlemek ve gereken adımları atmaktır.

- Kitlesele felaketlerde öncelik **“olay yerinde felakete maruz kalanların acil sağlık gereksinimlerini saptamak, yaşamsal tehlikesi bulunan kişilere hızlı ve etkili bir müdahalede bulunmak derhal yeterli ve nitelikli sağlık hizmeti alacakları bir sağlık kurumuna transferlerini sağlamaktır”**.
- Güvenlik güçleri ve olay yeri inceleme ekipleri hızla olay yerine gelerek; **“olay yerini güvenlik zinciri altına almalı, ortamda olası diğer öldürücü tehlikeleri ve patlayıcıları belirleyerek etkisiz hale getirmeli, yaralıların, sağlık hizmeti verenlerin ve olay yerinin güvenliğini sağlamalı ve doğabilecek kargaşaları önlemelidir”**.
- Olay yeri incelemeleri için uygun bir ekibe ve ekipmana gereksinim vardır. Bu ekibin **“objektif araştırma yapma, kanıtları ve verileri toplama, yorumlama ve raporlama konusunda temsil gücü ve inandırıcılığı yüksek, konunun uzmanı ve deneyimli kişilerden oluşması”** gerekmektedir. Olay yerinde yapılacak çalışmalar bu ekibin koordinasyonu ile sürdürülmelidir.
- Kitlesele felaketler sonrası resmi kurumların, meslek odalarının ve uzmanlık derneklerinin iş birliği içinde çalışması, yürütülen çalışmaların bilimsel standartlara uygun olarak, toplumun ve bağımsız uzmanların katılımına ve denetimine açık bir şekilde yürütülmesi adalet duygusunu ve samimiyet algısını güçlendirmekte ve yürütülen çalışmalara güven duyulmasını sağlamaktadır.
- Olaydan hemen sonra olay yerinin güvenlik zinciri altına alınması güvenliğin yanı sıra kanıtların korunmasını da sağlamaktadır. Olay yerine yetkili olmayan uzmanlar dışında hiç kimsenin girişine izin verilmemesi ve ortama dışarıdan hiçbir şey sokulmaması ve yabancı hiçbir nesne, biyolojik örnek bulaştırılmaması gerekmektedir.
- Her durumda olay yerinde bulunan kişilerin kimlikleri, görevleri ve bağlı oldukları kurumlar kayıt altına alınmalıdır.
- Yaşanan felaketlerde insanlar ortamda olduğunu düşündükleri yakınlarından haber almak istediklerinden araştırmacıların hızlı hareket etmesi ve bir an önce kamuoyunu bilgilendirilmesi beklenmektedir. Bu durumlarda yetersiz araştırma ve incelemeler ile olay hakkında erken değerlendirme ve yorumlarda bulunmak hatalı ve sübjektif algıları güçlendirmekte, yapılan çalışmalara güven duyulmamasına, kargaşa yaşanmasına yol açmaktadır. İnsanların sağlıklı bilgi alabileceği bir iletişim merkezi oluşturulmalı, ölen ve yaralanan kişilerle ilgili net ve somut bilgiler bu birim tarafından kamuoyu ile paylaşılmalıdır.
- Cenazelerin ve biyolojik delillerin toplanması sırasında; cenaze yakınlarının ve çevreden bulunan kişilere karşı cenazelerin ve incelemelerin mahremiyetini

**Türkiye Psikiyatri Derneği Ruhsal Travma Ve Afet Çalışma Birimi
Tarafından Hazırlanmıştır**

koruyabilmek için azami dikkat gösterilmelidir. Olay yerinde bulunanların ve felakete maruz kalanların yakınlarının örseleyici görüntülerle karşılaşmaması ve olay yerinin doğa koşullarından etkilenmemesi için koruyucu araçlar ve mekanlara başvurulmalıdır.

- Olay yeri inceleme ekibi koruyucu giysiler olmaksızın ortamda yer almamalıdır. İncelemelerde yer alan görevlilerin yanı sıra bağımsız izleme ve belgeleme faaliyetlerini gerçekleştirmek için ortamda yer alan uzmanlar da olay yerinde su geçirmez önlük, galoş, eldiven ve maske gibi koruyucu giysiler kullanılmalı, olayın niteliğine göre gerektiğinde ek tedbirler alınmalıdır.
- Olay yerinin incelenmesinde; çevreden merkeze doğru gidilerek delillere ulaşma ilkesi her zaman göz önünde tutulmalıdır. Olay yerinde kanıtların kaybolmaması için olay yeri sarmal, şerit veya çizgi, yatay, dikey veya kareleme yöntemleri ile incelenmelidir.
- Olay yerinde olayla ilgili kanıtlar araştırılmalı, saptanan tüm kanıtların nerede ve ne şekilde bulduklarını göstermek için fotoğraf ve video çekimi yapılmalı, krokiler hazırlanmalı, yazılı kayıt tutulmalıdır. Kayıtlarda kanıtın ne olduğu, kim tarafından, ne zaman, nasıl bulunduğu ve görsel kayıtlara dair bilgiler yer almalıdır. Kanıtlar kodlama ve numaralandırma kullanılarak (*bulunduğu yer, diğer kanıtlarla ilişkisi ve farkını açıklamaya yarayacak şekilde*) sınıflandırılmalı ve sıralanmalıdır.
- İlk alınacak notlarda ve kanıtlarla ilgili tutulan kayıtlarda; yorum, varsayım ve kişisel tanıklıklar bulunmamalı, olayı anlatmak için somut bilgiler, ölçümler ve görsel kayıtlar dışında başka bir veriye yer verilmemelidir.
- Kanıtların, toplanma sırasında özelliklerini kaybetmemesi, yok edilmemesi için azami özen gösterilmeli ve inceleme yapılacak laboratuvarlara kod ve numara bilgileriyle birlikte hızla ulaştırılması sağlanmalıdır.
- Ölü muayene incelemeleri ve otopsiler Minnesota Protokolüne uygun şekilde adli tıp uzmanları tarafından yapılmalıdır.
- Olay yerinde bulunan cenazeler, fotoğraflandıktan ve kayıt altına alındıktan sonra, cenazenin pozisyonu, vücut ısısının derecesi, ölü lekeleri ve katılığı, kokuşma bulguları kaydedilmelidir. Cenazenin elleri bir kâğıt torba ile korunmalıdır. Cenaze otopsi merkezine gönderilmek üzere “ceset torbası” içine konulmalıdır. Cenazelerin inceleme yapılacak merkeze yollanma zamanı, hangi araçla ve kim tarafından yollandığı kaydedilmeli, tutanak tutulmalıdır.
- Hastaneler ve otopsi merkezlerinde cenazelerin “nereden hangi tarih ve saatte, kim tarafından, ne şekilde getirildiği” bilgisi olay yerinde verilen kod ve sayılarla birlikte kayıt altına alınmalıdır. Cenaze yakınlarının sağlıklı bilgi alabilmesi için bilgiler hızla iletişim merkezlerine ulaştırılmalı ve otopsi merkezlerinde de bu bilgilere ulaşılması için bir iletişim masası oluşturulmalıdır.
- Otopsi işlemi hemen yapılmayacaksa cenazeler güvenli bir soğutucu ortamına konmalı, cenazelerin ve kanıtların karıştırılması ve bozulması önlenmelidir.
- Otopsi işlemlerine başlanacağı sırada cenaze torbadan çıkarıldıktan sonra, torba incelemeler için saklanmalıdır.
- Cenazenin muayenesine başlamadan önce üzerindeki giysiler incelenmelidir. Giysiler genel olarak tanımlanmalı, fotoğraflanmalı, daha sonra üzerindeki her türlü sökük, yırtık, ateşli ve ateşsiz silahlara bağlı delikler, toz çamur, cam parçaları, kan, sperm vb. lekeler, kıl, lif, kusmuk, boya kalıntısı gibi bulgular numaralandırılarak kaydedilmeli ve tekrar görsel kayıtları alınmalıdır. Giysilerin düğmeleri, fermuarları ve kemerlerin açık

olup olmadığına dikkat edilmelidir. Giysiler yırtık, sökük ve delikler korunarak kesilerek cenaze üzerinden çıkarılmalı ve elbiseler muhafaza altına alınmak üzere adli makamlara teslim edilmelidir. Giysiler ıslak ise mutlaka kurutulduktan sonra paketlenmelidir.

- Giysiler üzerindeki her türlü biyolojik ve fiziksel kanıt standartlara uygun olarak araştırılmalı ve örnek alınmalıdır. Örnekler numaralandırılarak ve fotoğraflanarak hızla inceleme yapılacak laboratuvarlara ulaştırılmalıdır.
- Olay yeri inceleme sırasında yaşanan felakete tanık olanların tuttuğu kayıtlar, aktarımları, verdikleri bilgiler doğru ve objektif olarak kaydedilmelidir. Kayıtlarda bilgilerin kim tarafından ne zaman ve ne şekilde kaydedildiği bilgisi de yer almalıdır.
- Daha sonra ulaşılabilecek kayıtlar ve bilgilerle yapılacak değerlendirmeler yönünden ilk anda ulaşılan kanıt ve kayıtların kim tarafından, ne zaman, hangi tür araç, gereç ve yöntemle alındığının kaydedilmesi önem taşımaktadır.
- Ortamdaki tüm kanıtlara ulaşmadan, olay yerinin temizliği yapılmamalı, ortama yetkili olmayan kişilerin girmesine izin verilmemelidir.
- Yaşanan felaket nedeniyle yaralanmış kişilerde adli tıbbi değerlendirmelerin yapılması ihmal edilmemeli, olayla ilgili kanıtların toplanması ve değerlendirmesinde benzer yollar izlenmelidir.

Adalet duygusunu güçlendiren; yalnızca yargı süreçleri değil, süreçte yaşananlar, kurulan ve kullanılan dil, yaşanan travmaların ve acının farkındalık, samimiyet, sahiçilik ve de en önemlisi hakikate ulaşma çabasının varlığıdır.

Not: Bu kılavuz Türk Tabipler Birliği'nin 2016 tarihli "Türk Tabipleri Birliği 10 Ekim Ankara Emek, Barış, Demokrasi Mitingi Saldırısı Hekim Tanıklıkları, Uzman Görüşleri, Deđerlendirmeler Raporu" kitabında yer alan "Ankara Bombalı Saldırısının Adli Tıp Boyutu" başlıklı bölüm kısaltılarak ve gözden geçirilerek hazırlanmıştır.

Hazırlayan:

Prof.Dr. Ümit Biçer, Türkiye İnsan Hakları Vakfı

Yararlanılan Kaynaklar

Amnesty International, CODESRIA. (2000). Monitoring and Investigating Political Killings (Amnesty In). Great Britain by Russell Press Ltd, Basford.

Arslan K, Beşer E, Erkan D, Gürçan AG, Hasırcı M, Vural D, Yıldırım BB. (2016) 10 Ekim Ankara Katliamı Hukuki Değerlendirme Raporu, 18.01.2016 Kızılırmak Caddesi 7/9 Kavaklıdere/ANKARA

**Türkiye Psikiyatri Derneği Ruhsal Travma Ve Afet Çalışma Birimi
Tarafından Hazırlanmıştır**

Biçer Ü (2019) Bağımsız İzleme ve Belgeleme Heyetleri için “İnsan Hakları İhlallerinde Olay Yeri İncelemeleri ve Belgeleme Kılavuzu” (Türkiye içinde)). Buluş Tasarım.

Biçer Ü (2017) Adli Tıp Boyutuyla Barışa Saldırı: Ankara Katliamı.... Yaşıyorsak Borçluyuz Tanıklar Anlatıyor 10 Ekim Ankara Katliamı. (ed. Şahbaz İ, Demirer Y), İkinci Baskı, Ütopya Yayınevi.

Biçer Ümit, Fincancı ŞK, Tırtıl L, Kırteke E, Çerkezođlu A, Öztürk O(2016) Ankara Bombalı Saldırısının Adli Tıp Boyutu. Türk Tabipleri Birliği 10 Ekim Ankara Emek, Barış, Demokrasi Mitingi Saldırısı Hekim Tanıklıkları, Uzman Görüşleri, Deđerlendirmeler Raporu içinde (s. 109–115). Türk Tabipleri Birliği.

Bora T (2012) Geçmişle Hesaplaşma: Niçin ve Nasıl? Türkiye’de Sürmekte Olan Toplumsal Travma ile Baş etmede İlk Adımlar. ISBN: 978-975-7217-84-8, Türkiye İnsan Hakları Vakfı Yayınları 77: 85-99.

Every Casualty Worldwide(2016) Çatışma kayıplarını belgeleme standartları. Hakikat ve Hafıza Merkezi, <https://hakikatadalethafiza.org/wp-content/uploads/2019/01/Standards-for-Casualty-Recording-Turkish2018-Print-1.pdf> adresinden erişilmiştir.

Hatch DE, Dickson R (2007) Officer-Involved Shootings and Use of Force Practical Investigative Techniques. Taylor & Francis Group, LLC, CRC Press.

İnanci MA, Çolak B, Özaslan A (2004) Olay Yeri İncelemesi ve Adli Tıp Uzmanının Yeri. Türkiye Klinikleri Adli Tıp Dergisi, 1(2), 97–109.

Kaptanođlu C (2000) Ben Hayali, Ulusal Kimlik ve Travma. Birikim Dergisi, sayı 134-135 - Haziran – Temmuz <http://www.birikimdergisi.com/sayi/134-135/ben-hayali-ulusal-kimlik-ve-travma> (Erişim Tarihi: 24.09.2015)

Kaptanođlu C, Alkın T (2014) Barışı Beklerken. TPD Basın Açıklaması <http://www.psikiyatri.org.tr/news.aspx?notice=1121> (Erişim Tarihi: 24.09.2015)

Sontag S (2004) Başkalarının Acısına Bakmak. İstanbul: Agora Kitaplığı / Kültürel Çalışmalar Dizisi.

Şam B (2009). Kitlesele Felaketlerde Hekim Sorumluluđu ve Bilirkişilik. Klinik Gelişim, 76–80.

Tidball-Binz M.(2007). Managing the dead in catastrophes: Guiding principles and practical recommendations for first responders. International Review of the Red Cross, 89(866), 421–442. <https://doi.org/10.1017/S1816383107001130>